

tas med en andlighet som låter sig utmanas av det estetiska.

Artikeln har stora ambitioner och går in på viktiga definitionsproblem, både kring arkitektur och religion och det vetenskapliga studiet av dessa områden. Dessutom försöker den sig både på teologiska tolkningar av arkitektoniska verk och teoretiska kopplingar till den kristna teologiska traditionen. I linje med mina kommentarer ovan indikerar detta att texten utgör embryot till en hel monografi snarare än en artikel i en konferensvolym. Det finns därför en problematisk form av ofullständighet i texten som gör att man lite för snabbt tas från ett område till ett annat utan ett genomgående argumentet och sammanhang.

Sammanfattningsvis menar jag att denna bok beträder ett oerhört intressant område. Forskaren Sigurd Bergmann, som i flera sammanhang har skrivit initierat om visuell konst och teologi, är en pionjär på området. Sättet på vilket han bedriver sin forskning är så långt jag kan bedöma också betydligt mer experimentellt och heuristiskt (och därför också mer intressant) än flera andra försök att relatera konst och teologi som jag har tagit del av de senaste åren. Men här ligger också *bokens* problem. Den griper över lite för mycket, och som bok betraktad kunde den antagligen med lite mer redaktionell omsorg ha gjort större rättvisa åt de nyanser som nu drunknar i ett hav av intressanta uppslag.

Mattias Martinson

Carl E. Braaten & Robert W. Jenson (eds.): *In One Body through the Cross. The Princeton Proposal for Christian Unity*. 62 sid. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan & Cambridge, U.K. 2003. — *The Ecumenical Future. Background Papers for In One Body through the Cross. The Princeton Proposal for Christian Unity*. 237 sid. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan & Cambridge U.K. 2004.

Center for Catholic and Evangelical Theology (USA) har initierat *The Princeton Proposal*, som vill aktualisera den ekumeniska modellen från New Delhi, «alla kristna på samma ort» — och därmed tona ned den senare ekumeniska modellen «enhet i mångfald». Ekumenik blir i *In One Body* mycket tydligt en uppgift för samfunden, tydligt ecklesiologisk. Den handlar om att se vad man har gemensamt i tro och liv, och därmed också om vilka förutsättningarna för kyrkoenhet är.

Den fråga man omedelbart ställer är förstas om inte «enhet i mångfald» är en ekumenisk modell för postmoderniteten, och det är ett hopplöst företag att återvända till New Delhi-modellen. *The Ecumenical Future* jävar en sådan pessimistisk hållning: den innehåller en rad relevanta artiklar om ekumenisk och teo-

logisk metod, och flera av dem visar sig stå mitt i det pågående samtalet om teologisk postmodernitet.

Boken innehåller fjorton bidrag, jag skall peka på några som tydligt beskriver gruppens ekumeniska och teologiska metod.

David S. Yeago, lutherforskarer, skriver om ekumenisk reception — dess oformulerade och omedvetna dimensioner. Hans exempel är *Den gemensamma deklARATIONEN om rättfärdiggörelseläran* (luthersk-katolsk) och *Called to Common Mission* (luthersk-episkopal i USA). Yeagos poäng är enkel: ju mer en denomination förlorar i «density» (låt oss här återge ordet med att man är tydlig och preciserad i de former kristen tro och kristet liv tar sig), desto lättare blir det att göra ekumeniska överenskommelser — men samtidigt får dessa överenskommelser allt mindre betydelse i kyrkolivet.

Saken är närmast självklar men sällan diskuterad: de följer en överenskommelse får i samfundets liv beror ju dels på hur centralt ämnet är i församlingarnas resp. medlemmarnas liv, dels på hur auktoritetsstrukturen ser ut i resp. samfund. Ju svagare dessa faktorer är, desto lättvindigare går receptionen. Och än värre: om faktorerna har alltför olika tyngd eller alltför olikartad innebörd i de deltagande samfunden, och dessa inte är medvetna om saken, så riskerar överenskommelsen att framstå som ett bondfångeri. Här skulle man kunna fortsätta metoddiskussionen och hitta former för att identifiera och bearbeta «asymmetrier» mellan olika denominationers ecklesiologier (termen är från Anna Marie Aagaard, senast diskuterat i *Una sancta* 60:2, 2005, temanumret «Ökumenische Asymmetrien überwinden»).

Ett liknande tema behandlas i R. R. Renos närmast skoningslösa inlägg «The Debilitation of the Churches». Det är en rasande uppgörelse med intellektuell flathet i samfund som ägnar sig åt ekumenik av ren fryntlighet. Tes: ju allvarligare kyrkorna tar kravet på enhet, desto mindre blir de förmögna att handla ekumeniskt. Reno analyserar först kyrkobergreppet i romersk-katolsk teologi, och hävdar att det enda konsekventa blir att förstå det som Troskongregationen gör: en romersk katolik kan bara kalla sitt « eget » samfund «kyrka», detta eftersom tron hävdar att kyrkan är en. Reno ser här hur kyrkolivet reduceras till kyrkorätt. Många invändningar kan resas mot hans resonemang — diskussionen om synlig-osynlig kyrka, kardinal Kaspers förslag nyligen att man talar om «kyrkor av annan typ» i stället för det nedlåtande «gemenskaper» eller liknande. Men man måste hålla Reno räkning för att han gör asymmetrin så tydlig: ju «högre» kyrkosyn man har, desto mer desto mer förpliktad blir man till sin kyrka såsom en livsform, en form som också är innehåll.

Modernitetens protestantism har, menar Reno därefter, råkat ut för en liknande kollaps. Sedan Schleiermacher definierar sig protestantisk teologi ofta i motsättning till katolsk; den tyska diskussionen om *Den gemensamma deklarationen* är ett näraliggande exempel. Ekumenik blir ett omöjligt företag. Jag skulle vilja att Reno drog linjen tillbaka till de reformatorisk *sola* och till tanken *ecclesia semper reformanda*: har inte dessa formuleringar på var sitt sätt blivit principer som varje debattör kan använda för att avvisa varje förändring, absoluter som man kräver att motparten bejakar innan samtalet ens börjar?

Reno framställer ett slags ekumeniskt baklås. Michael Root behandlar en formulering som kanske kan smörja låset: «unity we have — unity we seek», kyrkoenhet både finns och icke finns, samtidigt. Hur? Man kan inte slingra sig ur frågan genom att definiera olika sorters enhet, utan uppgiften är att visa hur kyrkans enhet *samtidigt* finns *och* är på väg, är *och* blir. Roots artikel rör därmed det som är navet i *Princetons Proposals* ekumeniska modell. En nyckelfråga är den historiska — har full enhet någonsin funnits? hur skedde kyrkospliftringarna? Roots slutsats är att sökandet efter enhet innebär att den enhet vi (redan) har blir synlig. Risken att Root här kan komma i delo med Reno är uppenbar: själva sökandet efter enhet blir lätt en dygd man gjort av nödvändigheten.

Av de övriga uppsatserna skall nämnas Geoffrey Wainwrights översikt över den ekumeniska situationen och Susan K. Woods eleganta framställning av *communio*-eklesiologins problem i romersk-katolsk diskussion just nu: hur sakramental eklesiologi kan utföras inom dess ram, med revision av Rahners och Schillebeeckx' schema. En rad andra bidrag handlar om den eklesiologisk-ekumeniska frågan ur ortodox, frikyrklig resp. pentekostal synpunkt, oftast med giltighet långt utöver den amerikanska arenan.

Europa har en annorlunda ekumenisk scen än USA, inte minst genom de nationalkyrkliga belastningarna, som blandar in ångesten för det egna arvets bestånd i ett samtal som därmed förs i alltför högt tonläge. Det amerikanska *Princeton Proposal* kan ge en metodisk nytändning också hos oss i viktiga frågor om tro och kyrkoordning.

Peter Bexell

Edward Idris Cardinal Cassidy: *Ecumenism and Inter-religious Dialogue: Unitatis Redintegratio, Nostra Aetate*. x + 294 sid. New York/Mahwah, NJ: Paulist Press 2005.

Cardinal Cassidy's book about *Unitatis Redintegratio* and *Nostra Aetate*, documents of the Second Vatican Council on ecumenism and interreligious dialogue,

respectively, is the first in an eight-volume series. The aim of the series is «to educate people on the origins, major points, and developments of the key documents of the Second Vatican Council; to review how the church has accepted or revised the documents in practical terms; and to suggest the directions that the church appears to or should be heading.» Cardinal Cassidy, an archbishop emeritus from Australia, is a uniquely positioned person to author this book. From 1989–2001 he was president of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity, as well as president of the Holy See's Commission for Religious Relations with the Jews. His authoritative position allows him an insider's perspective on religious dialogue among the most influential figures of Christianity and Judaism.

The book treats the two documents independently of one another, so the reader may consult only one of the book's chapters without fear of confusion. Each chapter, however, follows the same format: it addresses the Document, Major Points, Implementation, and the State of the Question. The bulk of both chapters consists of the «Implementation.» In chapter one, on *Unitatis Redintegratio*, Cardinal Cassidy examines the Ecumenical Directorates and the encyclical *Ut Unum Sint* in some detail (20–43) before expending great effort toward a summary of ecumenical activity in «Forty Years of Dialogue» (43–87). He then notes instances of «Spiritual Ecumenism, Prayer, and Common Witness» (87–97), a section which leads naturally into a too brief sampling of «Local Ecumenism» (97–103).

This chapter offers a sweeping summary of the official ecumenical activity of the Roman Catholic Church since Vatican II. It gives solid treatment of the dialogue with Orthodox Christianity, a topic often neglected by Roman Catholics and Protestants in North and South America and Northern and Western Europe. The author's privileged position ensures accurate knowledge of wide-ranging facts, such as the critical worldwide reception of *Ut Unum Sint* (37–43). Some of the book's details may be surprising to even the most educated readers. For example, those unfamiliar with Catholic-Orthodox dialogue will learn that the Roman Catholic Church recognizes as valid the *Anaphora of Addai and Mari* (a liturgical form which does not contain the words of eucharistic institution) in the Assyrian Church of the East (50). Ironically, this decision occurred within months of the Vatican document about *stricter* adherence to liturgical language within the Roman Catholic Church (*Liturgiam Authenticam*, 2001).

One criticism of this chapter stems from its primary focus on *official* meetings of religious *clergy*. These meetings of cosmopolitan leaders make some issues seem less divisive than devotional practices by